

İLK KADIN DOKTORUMUZ SAFİYE ALİ

Doç. Dr. İnci Hot

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, İSTANBUL

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın doktoru olan Safiye Ali 2 Şubat 1894 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Sultan Abdülaziz ve II. Abdülhamit'in yaverlerinden Ali Kırat Paşa, annesi 17 yıl Mekke'de şeyhülislamlık yapmış olan Şamlı Hacı Emin Paşa'nın kızı Emine Hasene Hanım'dır. Ali Kırat Paşa ilk eşinin ölümünden sonra 1880 yılı civarında Emine Hasene Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten Adviyeye, Behire (veya Fatma Zehra), Safiye ve Ferhunde isminde dört kızı olmuştur¹.

Safiye Ali Beşiktaş Rüştüyesinden dördüncü sınıfta Amerikan Kız Koleji'nin rüştiye kısmına geçmiştir, rüştiye ve idadi diplomasını alıp 1916 yılında mezun olduğu Amerikan Kız Koleji'ne 1912 yılında başlamıştır². Safiye Ali Türkçe tahsilini evde özel muallimlerle yaptığı gibi kolej eğitimi sırasında Tefik Fikret'ten de ders almıştır³.

14 Mart 1827 tarihinde açılan Tıphane-i Âmire 1839 yılında yeniden yapılandırılarak Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne adını almıştır. Orduya hekim ye-

tiştirmek amacıyla kurulan bu okul ve 1867 yılında eğitime başlayan sivil tıp okulu olan Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye kız öğrenci kabul etmiyordu. Ancak Tanzimat sonrası dönemde yabancı ülkelerde eğitim görmüş gayrimüslim kadın doktorlar ve dış hekimleri hizmet vermiştir². Sıhhiye Meclis-i Umûmisi 1917 yılında kadınların hekimlik yapmalarında bir sakınca olmadığını belirten bir karar almıştır. Bu karar üzerine Darülfünun Tıp Fakültesi'ne kaydolmak üzere başvurmuştur, ancak kabul edilmemişlerdir⁴. Kızların Tıp Fakültesi'ne kaydı dönemin Darülfünun Emine olan ve doğum ve kadın hastalıkları mütehassısı Dr. Besim Ömer Paşa'nın çabalarıyla ancak 1922 yılında mümkün olabilmıştır^{4,5}. Böyle bir ortamda tıp eğitimi almak isteyen kızların yurtdışında eğitim almaktan başka çareleri kalmıyordu. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı doktor ihtiyacı sonucu tıp eğitimi almak isteyen kızlar Avrupa'ya gönderilmeye başlanmıştır⁶. Safiye Ali memlekette Türk kadınlarının tıp eğitimi almasının imkanı olmadığı bir dönemde Almanya'ya giderek dokuz yıl devam eden bir tahsil sonrası

ülkesine dönen ilk kadın doktordur³. Tıp eğitimi için Almanya Würzburg'a gitmesinde dönemin Maarif Nazırı Şükrü Bey'in etkisi olmuştur⁶.

Safiye Ali'nin hekim olmasında Amerikan Kız Koleji Müdürü Mary Mills Patrick'in etkisi olmuştur³. Safiye Ali Amerikan tarzı hayat ve eğitiminin neticesi olarak hayatta faal ve yaratıcı olma hevesinin kendisinde daha o dönemde oluştuğunu ifade etmiştir. Genç bir Türk kızının yalnız olarak yabancı bir ülkeye gitmesi o dönemin zihniyetine göre kabul edilir bir durum olmamasına karşın eğitimini başarıyla tamamlamıştır. "Hayatımın en güzel zamanı 1914'de ibtida eden ve Almanya'da geçen tahsil hayatımdır." sözleriyle kendisi yurtdışında geçirdiği bu dönemi hayatının en güzel dönemi olarak ifade etmiştir. Eğitim hayatı boyunca hiçbir zorluk ile karşılaşmamış, yalnız savaş nedeniyle yolların kapanması ve memleketle temasının kesilmesi sonucu sıkıntı yaşamıştır³. Safiye Ali Über Pachymeningitis haemorrhagica interna im Sauglingsalter (Bebeklerde İç Pakimennenjit Kanaması Hakkında) başlıklı tezi ile 1921 yılında eğitimini tamamlamıştır². Berlin'de girdiği sınav sonrası mesleğini icra etme hakkını kazanarak İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'da altı hafta kaldıktan sonra ihtisas yapmak için tekrar Almanya'ya giderek Würzburg Julius-Maximilians Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde bir sene kadın hastalıkları ve iki sene çocuk hastalıkları ihtisası yapmıştır³. Almanya Würzburg Üniversitesi'nden mezun olan ve müslümanlığı kabul ederek ismini Ferdi Ali'ye dönüştüren göz hekimi Ferdinand Krekeler ile evlenmiştir^{2,6}. Safiye Ali 1923'de Cumhuriyetin ilk kadın doktoru olarak tababet icazetnamesini yani doktorluk yapma iznini almıştır. Bu dönemde yabancı ülkelerde tıp eğitimi gören Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının diplomaları Sıhhiye ve Muâvenet-i İctimâiyye Vekâleti'nde kurulan bir komisyon tarafından inceleyerek uygun görülenlere (tababet icazetnamesi) doktorluk izni verilmekteydi².

Safiye Ali yurtdışındaki çocuk sağlığına gösterilen özene ilişkin gözlemlerinden sonra, bir taraftan çocukları tedavi ederken diğer yandan anneleri de eğitmeyi mesleki vazife olarak görüyordu³. Safiye Ali Alman ve Amerikan elçiliklerinin doktorluğunu yapmış ve Amerikan Kız Koleji Tıp Bölümü'nde jinekoloji ve obstetrik dersleri vermiştir⁷. Safiye Ali buralardaki çalışmalarıyla yetinmeyip memleketin ihtiyaç duyduğu alanda hizmet vermek arzusundaydı. Çocukları hastalığa yakalandıktan sonra tedavi etmekten ziyade hastalığına engel olacak tedbirler almak istiyordu. Ancak bu tek başına başarılacak bir iş olmadığı için müesseselerde çalışmayı tercih etmiştir. Önce Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Küçük Çocuklar Muayenehanesi'nde, sonra da

Dr. Safiye Ali (Kaynak: Resimli Ay 1928 Kânunusani; 4(47-11): 12)

Himaye-i Etfal'in tesis ettiği Süt Damlasında hizmet vermiştir.

Süt Damlası Fransa'da Dr. Dufour ve Dr. Variot tarafından çeşitli nedenlerle anne sütü ile beslenemeyen çocukların doktor kontrolünde saf ve steril süt ile beslenmesi için yoksullar mahallesinde 1892 yılında kurulmuştur. Ülkemizde ilk Süt Damlası 1922 yılında İstanbul'da Fen Fakültesi karşısındaki medrese ve sebilde kurulmuştur⁸. Safiye Ali 1926 yılında Süt Damlası Müdürlüğü'ne getirilmişti⁹. Safiye Ali Hanım "Bir annenin yüreği ile sütünün yerini hiçbir şey tutamaz, anne sütü bütün sütlerden üstündür" diyerek anneleri çocuklarını emzirmek için teşvik etmiştir. Süt damlasına sütü olmayan, çekilen, hasta olup emziremeyen veya emzirmemesi gereken anneler başvuruyordu. Burada çocukların muayene ile gelişimleri takip edilerek, annelere çocukları için ağırlıklarına göre saf ve steril süt ile mama yapmak için unlar verilmekteydi. Hafif hasta olanlar tedavi edildiği gibi ziyaretçi hastabakıcılar aracılığı ile çocuklar kontrol edilerek annelere sağlık öğütleri verilmekteydi. Süt Damlası'nda yurtdışında bulunan çocuk müzelerinden örnek alınarak çocuk müzesi kurulması için girişimde bulunuldu. Safiye Ali, "Çocuk Müzesi" kurmak için ülkede kullanılan çocuk eşyalarını tedarik ettiği gibi, çocuk ölümlerinin çokluğuna dikkat çekecek istatistikler, grafikler ve resimlere de yer verilmesini uygun buldu. Çocuk bakımıyla ilgili malzemelerin de sergilendiği bu müzede annelere çocuk sağlığı konusunda nasihat verilmekteydi. Safiye Ali Almanca, Fransızca ve İngilizce kitaplardan derleyip Süt Damlası'ndaki deneyimlerini de katarak yayınladığı "Küçük Çocuklar Muayenehanesi ve Süt Damlası" başlıklı kitabını, bu eseri hazırlanmasını teklif ve teşvik eden Besim Ömer Paşa'ya ithaf etmiştir¹⁰.

Küçük Çocuklar Muayenehanesi Süt Damlası'ndaki görevinden de 1927 yılında ayrılan Safiye Ali Türk Kadınlar Birliği'nde teşkil edilen muayenehanede bir süre çalışmıştır³.

Safiye Ali İstanbul'da mesleğini icra ettiği yıllarda katıldığı üç uluslararası kongrede ülkeyi temsil

İlk kadın doktorumuz Dr Safiye Ali, Besim Ömer Paşa ve Akil Muhtar
(Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Arşivi)

etmiştir. 1924 yılında 18 ülkeden 300 kadın doktorun katıldığı Londra'da düzenlenen Beynelmül Kadın Doktorlar Cemiyeti'nin kongresine katılmıştır⁷. Kongre farklı uluslara mensup kadın doktorlar arasında birlik sağlamayı, kadın ve çocuk hastalıklarına karşı alınacak tedbirleri konuşmayı amaçlamıştır. Kongrede görüşülecek konuların seçimi için seçilen 25 kişilik delege meclisine seçilen Safiye Ali'nin başarılı çalışmaları Cemiyet tarafından taktirle karşılanmıştır². Aynı yıl Budapeşte'de Etfale Muavenet Beynelmül İttihadı Kongresine Besim Ömer Paşa ile birlikte Hilal-i Ahmer Cemiyeti delegesi olarak katılmıştır. Safiye Ali fakir İstanbul çocuklarını ve ilkokul çağında beslenme yetersizliğinden kaynaklanan hastalıklardan söz ederek, İstanbul'da küçük çocuklarda ölüm oranının yüksekliğine dikkat çekmiştir. Her iki delege Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin gayret ve faaliyetlerine rağmen kimsesiz ve muhtaç çocukların çokluğuna dikkat çekerek, ekonomik sebeplerden yaşanan yoksulluk nedeniyle uluslararası yardıma acil ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir¹¹.

Beynelmül Kadın Doktorlar Cemiyeti'nin 1928 yılında Bolonya'da yaptığı kongreye merkez heyeti üyesi bulunduğu bu Cemiyet'in davetiyle katılarak ülkeyi temsil etmiştir. Katıldığı bu kongrede çocuk hastalıklarından, çocuk ölümlerine karşı yürütülen mücadeleden, Türk kadının elde ettiği hürriyetten bahsetmiştir.

Safiye Ali ile 1928 yılında kendisiyle yapılan bir röportajda doktorluk mesleğinin kadımlar için geleceğe ilişkin görüşleri sorulduğunda “ Kadımlar için doktorluk içtimai ve umumi hıfzıssıhhada yapacak

çok işler vardır. Her memlekette doktorluk çok fazla, istikbali yüksek bir meslek olmuştur. Bizim kadımlar için olmamasına hiçbir sebep yok. Mamafih biz henüz bir tecrübe devresi geçiriyoruz. Bu mesleğin Türk kadımları için daha istikballi bir meslek olup olmadığını bizden sonra gelecek olanlar gösterecek” demiştir³.

Taha Toros 1928 yılında kansere yakalanan Safiye Ali'nin bir süre şüphelerini gizledikten sonra İstanbul'dan ayrılarak eşi ile birlikte Almanya'nın Dortmund şehrine gittiğini bildirmiştir. Başarılı operasyon sonrası oraya yerleşerek doktorluk yapmıştır⁶. Safiye Ali'nin 1928 yılında verdiği röportajda bazı sebeplerden Süt Damlası'ndan, bundan sonra çalıştığı Türk Kadın Birliği'nden de çekilmek zorunda kaldığını dile getirmiştir³. Nuran Yıldırım sözkonusu bu röportajdan ve Ferdinand Krekeler'in eşinin ölümünden sonra ailesine yazdığı raporda Safiye Ali'nin hastalığını 1938 yılının yaz aylarında farkettiğini bildirmesinden yola çıkarak, Almanya'ya geri dönüşünde kurumlarda uğradığı hayal kırıklığı ile Bolonya'daki kongre sonrası yaptığı gezide savaş sonrası ülkedeki gelişimlere duyduğu hayranlığın etkisi olduğu görüşündedir².

II. Dünya savaşı sıralarında Almanya'da hekimlerin savaş cephesinde olması nedeniyle sivil halka eşi ile birlikte hizmet vermişlerdir. Bu süreçte şehrin bombalanması devam edip muayenehaneleri zarar görmesine rağmen aile halka hizmete devam etmiştir. Savaşın bitiminde dinlenmek, vatanını görmek için İstanbul'a gelen aile ikinci defa buraya yerleşmek istemiştir. Kadıköy'de yerleştikleri evin bir kısmını muayenehaneye çevirmişlerdir. Safiye Ali hastalığının nüksetmesi sebebi ve umduğunu İstanbul'da bulamaması üzerine Almanya'ya Dortmund şehrine dönmüştür. Ancak hastalığı her geçen gün ilerleyen tedavi sürecine cevap vermeyen Safiye Ali Hanım kurtarılamayarak Dortmund'da 5 Temmuz 1952 günü hayatını kaybetmiştir⁶.

Özverili çalışmalarıyla anne-çocuk sağlığı konusunda hizmette bulunan Safiye Ali'yi saygı ile anıyoruz.

KAYNAKLAR

1. Çolak O. M. Libya'dan Üsküdar'a Bir Padişah Yaveri: Ali Kırat Paşa (1840-1903) ve Ailesi. Üsküdar Sempozyumu 3-5 Kasım 2006 Kongre Kitabı Cilt:2, Üsküdar Belediyesi, s.577-590.
2. Yıldırım N. Türkiye'nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali, Tarih Vakfı Yurt Yayınları. 2012.
3. Hayatta Muvaffak Olmuş Türk Kadımları:3. İlk Kadın Doktorumuz Safiye Ali Hanım. Resimli Ay 1928 Kânunusani; 4(47-11): 12-13,40.
4. Dölen E. Cumhuriyet'in İlk On beş Yılında İstanbul Üniversitesi'nde Kız Öğrenciler. Yıldırım N. (eds) Sağlık Alanında Türk Kadını. İstanbul, 1998: 8-47.
5. Mutlu KŞ. Hekimlik Mesleğinde Türk Kadını. Yıldırım N. (eds) Sağlık Alanında Türk Kadını. İstanbul, 1998: 1-2.

6. Toros T. Dr. Safiye Ali. Skylife 1993;7: 52-56.
7. Toros T. Dr. Safiye Ali. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi 1997;6(3):83.
8. Akalın BÖ. Türk Cocuğu Yaşamalıdır, İstanbul, Ahmed İhsan Basımevi, 1936.
9. Civaner M- Ulman YI. Her şey Çocuk İçindir. Türk Pediatri Arşivi 2009; 44(4).1 Kasım 2013 <http://www.turkpediatriarsivi.com/tr/makale/973/97/Tam-Metin>.
10. Safiye Ali. Küçük Çocuklar Muayenehanesi ve Süt Damlası, İstanbul, Ahmed İhsan Matbaası, 1341(1925).
11. Besim Ömer. Etfale Muâvenet Beynelmül İttihâdı 1924 Senesinde Viyana ve Budapeşte'de İn'ikad Eden Çocuk Kongresi, İstanbul; Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaası, 1340(1924).